

Babara Schauer: Oberhirschgraben – Typická krajina v rakouském pilotním regionu Mühlviertler Kernland

DEKLARACE PRO PROJEKT VITAL LANDSCAPES

ZÁKLADNÍ PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE KRAJINY A REGIONŮ

Projekt „Vital Landscapes“ pro střední Evropu má za cíl přispět k ochraně kvality, diverzity a krásy kulturních krajín ve středoevropské oblasti. Projekt ověřoval inovace v participačních metodách a technikách vizualizace s ohledem na představení rozvojové strategie zaměřené na více sektorů a určené pro vybrané regiony, čímž vznikly nové postupy a objevila se řada příkladů dobré praxe.

Tato Deklarace v rámci projektu Vital Landscapes představuje obecně použitelné výsledky projektových aktivit a odráží aktivní diskusi mezi partnerskými stranami s ohledem na aspekty utváře-

jící krajinu pro život (a vital landscape). Deklarace zahrnuje několik klíčových zjištění, která se odvíjejí od současného stavu (status quo), představují náčrt vize pro budoucnost krajín pro život a zároveň vyjadřuje důležité cíle, jež mají být brány v úvahu klíčovými aktéry v rámci navrhování, přijímání a /nebo realizace strategií rozvoje krajiny na všech rozhodovacích úrovních.

Neváhejte a poskytněte Deklaraci komukoli, koho daná problematika zajímá.

Jörn Freyer a Burkhardt Kolbmüller (koordinátoři)

I. Krajiny pro život jsou vnímány lidmi. Hrají důležitou roli v utváření regionální, místní a osobní identity.

Status quo: Evropská úmluva o krajině (ELC) definuje krajinu jako „oblast, jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem akce a interakce přírodních a/nebo lidských faktorů (Čl. 1, písmeno a, ELC). Ať už v městské oblasti, nebo na venkově, ve všedních oblastech či v těch, které jsou charakterizovány jako výjimečně krásné (ELC, preambule), si lidé cení různých aspektů a kvalit krajiny. Krajiny jsou určovány vnímáním a jsou výsledkem interakcí mezi přírodou a člověkem. Komplexní pochopení krajin zahrnuje téměř přirozené, ale i obhospodařované krajiny, stejně tak jako sídla v městských a venkovských oblastech. Lidé tvoří vnitřní, přirozenou součást těchto krajin. V našich regionech jsme zjistili, že lidé jsou si vědomi svých krajin a že krajiny už jsou důležitou součástí místní a regionální identity, ale že si lidé neuvědomují, co přesně identitu tvoří a jak jejich chování ovlivňuje rozvoj krajiny, a tím zase zpětně i jejich místní a regionální identitu.

Výhled: V krajinách pro život je si veřejnost vědoma, stejně jako ti, kdo plánují, a ti, kdo rozhodují,

těch prvků a způsobů, jakými krajiny a jejich součásti, ať už přírodní, nebo uměle vytvořené, přispívají k místní a regionální identitě. Těchto prvků si cení. Identita vnímaná přes krajinu je součástí veřejné diskuse a místní či regionální politiky zaměřené na uchování, řízení a rozvoj krajinných rysů a prvků, jež právě místní a regionální identitu utvářejí.

Cíle: V plánovacích procesech musí být určeny klíčové krajinné rysy a prvky, které přispívají k místní a regionální identitě. Cíle zaměřené na kvalitu krajiny (LQO) a vycházející z těchto rysů a prvků je nutno formulovat pro definování cílových stavů. Vědomost o tom je nutno kultivovat, tak aby i jednoduché každodenní rozhodování, např. výběr místních potravin a produktů, mělo vliv na stav krajiny a tudíž na formování místní a regionální identity. Tato uvědomělost se musí převést do každodenních aktivit v souladu s definovanými cíli LQO. Plánování založené na participaci, zejména na místní a regionální úrovni, zajistí užitečný rámec k dosažení těchto záležitostí (viz bod IV Deklarace).

II. Krajiny pro život mají splňovat rozmanité nároky. Zdravé životní prostředí zajišťuje širokou škálu funkcí.

Status quo: V několika minulých dekádách rozvoj některých ekonomických sektorů a subjektů urychlil transformaci krajiny a vedl ke ztrátě diverzity a biodiverzity. Například prohíhající strukturální změny v zemědělství (pokles počtu farem, nárůst velikosti farem aj.), zalesňování nebo nekontrolovaná expanze městských oblastí a stálé uzavírání povrchů půdy jsou výzvami pro krajiny pro život – vital landscapes.

Výhled: Vysoká diverzita krajinných prvků, pestrost rostlinného a živočišného světa, rozmanitost krajinných funkcí i společensko-prostorová rozmanitost jsou klíčové funkce krajiny pro život. Multifunkční krajiny mají potenciál plnit ekologické, ekonomické, kulturní a estetické funkce. Krajiny pro život mají tu určující vlastnost, že jsou schopné zajistit širokou paletu ekosystémových služeb. Ty jdou od zaopatřování (potrava, vody, energie atd.) k regulaci (klimatu, záplav

atd.) i ke kultuře (např. rekreace, estetické požitky) a k podpoře (např. tvorba půdy nebo koloběh živin).

Cíle: U každého využití krajinných zdrojů se musí prokázat, že je v souladu s limity kapacity životního prostředí; (1) tím, že se aplikují regionálně odlišené environmentální cíle, např. LQO, v každém plánovacím procesu důležitém pro ochranu a rozvoj krajiny, (2) definují se opatření vtělená do akčních plánů a vztahující se k ochraně a rozvoji krajiny, a (3) stanoví se, zda jsou navržené akce v souladu s ochranou a rozvojem krajiny a životního prostředí. U relevantních plánovacích postupů se má zviditelnit vztah mezi environmentálními a dalšími žádoucími cíli, navrženými akcemi a dopady na životní prostředí, tak aby rozhodovací orgány a místní/regionální komunity byly oprávněny sladit cíle a opatření ve smyslu nepřekročení limitů kapacity životního prostředí.

III. Krajiny pro život jsou ekonomicky soběstačné a zajišťují základní zdroje pro udržitelná společenství.

Status quo: Neudržitelné ekonomické aktivity brání potenciálu služeb zajišťovaných krajinou. Aktivity na podporu jedné služby mohou přispět ke zkáze služeb jiných. Ekonomika – jako subsystém společnosti – často překračuje hranice, což dopadá na paralelní systém/y ve společnosti a/ nebo na životní prostředí a ohrožuje stabilitu celého systému.

Výhled: Krajiny vytvářejí a zajišťují zdroje pro množství zboží a služeb a tudíž podporují ekonomické aktivity. Využití regionálních zdrojů je hlavním faktorem endogenního regionálního ekonomického rozvoje. Ekonomické aktivity založené na vlastních regionálních zdrojích (např. zemědělské produkty, zpracování primárních produktů, výroba energie, turismus nebo nové (sociální) služby), představují příležitost posílit kvalitu života v místních komunitách a vytvořit příjem z krajiných zdrojů. Znamená to uzavírání regionálních ekonomických cyklů mezi produkcí a spotřebou ve smyslu udržení kapacity výdajů

(utrácení) v regionu. Tímto způsobem mnohočetnost funkcí krajiny pro život posiluje udržitelný rozvoj.

Cíle: Pro každý region je potřeba určit způsoby, jakými se již kvalita krajiny rozvíjí do podoby důležitého ekonomického faktoru, a také ty, kterými se rozvíjet může. Je nutno určit, které udržitelné ekonomické aktivity mohou vycházet z regionálních zdrojů. Je potřeba, aby podnikatelé přijali ekologickou, sociální i ekonomickou zodpovědnost, např. tím, že nabídnou produkty a služby z výhodných zdrojů nebo podporují užití nej dostupnějších technologií. Veřejní a soukromí spotřebitelé by měli být podporováni v projevování své zodpovědnosti za udržitelný rozvoj ve výběru produktů a služeb i v používání zboží a zacházení s ním. Systematicky by měla být posuzována na jedné straně synergie mezi udržitelnou produkcí a spotřebou, na druhé straně ochrana a rozvoj krajiny.

IV. Krajiny pro život jsou domovem životaschopných komunit. Zdravé životní prostředí zajišťuje širokou škálu funkcí.

Status quo: Degradace krajiny, např. kvůli ztrátě diverzity, ovlivňuje kvalitu života, neboť krajina je klíčovým faktorem pro fyzickou, intelektuální a duchovní pohodu. Pracovníci zodpovědní za vytváření politiky a za rozhodování, stejně jako veřejnost, pravidelně podceňují sféru vlivu na rozvoj krajiny. Napříč spektrem politických domén (např. zemědělství, ekonomika, energie) mají významný dopad na rozvoj krajiny různá nařízení. Místní a regionální rozhodovatelé ovlivňují transformaci krajiny, právě např. realizací nařízení pro využívání krajiny. A konečně veřejnost je zodpovědná za degradaci krajiny každodenními aktivitami, jako je např. dojíždění auty nebo spotřeba zdrojově náročných produktů.

Výhled: Krajiny pro život jsou formovány přírodními procesy a lidskou činností, propojenou s postoji a hodnotami. Lidé v krajině nejen žijí, ale jsou nedílnou součástí krajiny pro život. Lidé obdaření velkou energií podněcují a udržují činnosti v krajině, které posilují místní a regionální identitu, jakož i společenské a ekonomické procesy krajinu utvářející. Uvědomují si zodpovědnost a motivují ostatní k tomu, aby se vědomě zapojili do činnosti, kterou sami zorganizují. Silné povědomí

o ekonomických, sociálních a krajiných záležitostech otevírá nově perspektivy pro udržitelný rozvoj na základě stávajících dovedností místních lidí, nebo těch dovedností, které se mohou vytvořit v rámci místní/regionální komunity a následně přispět ke zlepšení kvality života a k místním/regionálním znalostem o využití místních a regionálních krajiných zdrojů.

Cíle: Lidé jsou přizváni, aby vzali utváření a využívání svého životního prostředí do vlastních rukou. Participativní procesy v oblasti krajině tematiky pomáhají rozvinout smysl pro identifikaci a zakotvit realizaci udržitelného rozvoje krajiny v každodenním myšlení, rozhodování a (ekonomické) činnosti. Zajišťují pomoc, která směřuje k posílení samostatnosti tím, že zviditelňují potenciál a aktivizují místní know-how. Dále, ochrana a hospodaření v krajině mohou být podpořeny komunální a dobrovolnickou prací v rámci občanské společnosti. Vlastníci půdy, např. zemědělci, by měli být částečně zbaveni povinnosti péče o krajinu a měli by přinejmenším tolerovat ochranu krajiny a jinou řídicí činnost na svých pozemcích. Tímto způsobem mohou rozhodující činitelé a veřejnost spolupracovat v zájmu ochrany, řízení a rozvoje krajiny pro život.

V. Krajiny pro život jsou dynamické. Jasně vize zabraňují nahodile řešenému rozvoji.

Status quo: Jak je uvedeno v Evropské úmluvě o krajině, krajiny jsou klíčovým faktorem pro individuální i sociální blahobyt. Lidé stanovují kvalitu svého života s ohledem na kvalitu a stav krajiny, kterou obývají. Participace v plánování ve sféře rozvoje krajiny není prováděna ve středoevropských členských státech, regionech a místních komunitách vždy stejnou měrou. Výhledy a plány činnosti pro rozvoj krajiny, ačkoliv jsou součástí dokumentů strategického plánování, často nejsou připravovány s intenzivní a aktivní účastí veřejnosti či zainteresovaných subjektů.

Výhled: Veřejnost se bude účastnit vytváření a realizace výhledů a plánů činnosti pro krajiny pro život. Aktivní účast lidí coby „místních odborníků“ a „správců krajiny“ – např. formou dialogů o krajině, fotosoutěží nebo školních workshopů – umožňuje, aby reflektovali výzvy a příležitosti

současné krajiny a aby vytvořili vize budoucích krajin pro život. To zvyšuje u lidí pocit vlastnictví vůči participativnímu procesu a pěstuje samostatnost v oblasti rozvoje regionu a krajiny. Příprava vizí pro krajiny pro život v součinnosti s obyvateli může rovněž zlepšit přijetí budoucích změn v krajině i opatření na ochranu krajiny a hospodaření.

Cíle: Místní a regionální úřady plánování musí převzít klíčovou roli ve spouštění procesu participace v rámci rozvoje krajiny. Ve spolupráci s činiteli místního a regionálního rozvoje (např. obnova vesnice, LEADER nebo Local Agenda 21) mají podporu k podněcování aktivnějšího veřejného zapojení při tvorbě výhledů a plánů činnosti pro krajiny pro život, např. skrze spoluplánování, spolurozhodování, spoluvytváření návrhů nebo společnou realizaci plánů.

VI. Krajiny pro život tvoří podstatnou složku kvality života. Výhledy a plány činnosti pro krajiny pro život budou zpracovány v participativním procesu zahrnujícím veřejnost.

Status quo: Výhledy pro rozvoj krajiny jsou nedílnou součástí současných strategií v plánování ve střední Evropě. Ačkoliv se výslovně obracejí k současným výzvám ve využívání krajiny a mají za cíl omezit negativní dopad lidské činnosti na krajinu, problémy v krajinném rozvoji stále přetrvávají. Obzvláště expanze městských oblastí, spotřeba půdy a ztráta krajinné diverzity a biodiverzity představují vážné hrozby pro krajiny v celé střední Evropě. Současné nástroje v územním plánování a pozemkové úpravy nejsou doposud schopné obsáhnout tyto protichůdné účinky. Naopak v některých územích urychlily degradaci krajiny.

Výhled: Podléhající antropogenním a přírodním vlivům, krajiny se vyvíjejí v čase a jsou v trvalém procesu transformace. Aby se předešlo nahodilým, svévolným krokům v jejich vývoji a aby se reguloval dopad vlivu lidí, krajinná dynamika musí být řízena podle obecně přijatých výhledů na ochranu krajiny a pro její rozvoj. Vytváře-

ní těchto výhledů zajišťuje referenční rámec pro budoucí žádoucí stav krajiny. Tyto výhledy, formulované jako cíle kvality krajiny, mohou také zahrnout současné výzvy (např. rozšiřování městských oblastí nebo zakrytí povrchu půdy). Vizualizace stavu krajiny, její změny a scénáře vývoje zajišťují efektivní metodu pro chápání a vytváření výhledů pro krajiny pro život v participativních procesech.

Cíle: Formální a neformální plánovací postupy se musí aplikovat za účelem omezení negativních lidských vlivů na krajinu. Politici a úřady musí posílit legislativní základ, zajistit efektivnější provádění nařízení o využívání krajiny, přehodnotit dotace, které mají negativní dopad na krajinu (např. příspěvky dojíždějícím, určité dotace na bydlení), a omezit spotřebu energie a země prostřednictvím koordinovaného pozemkového a energetického plánování. Toto může zajistit rámec orientovaný shora dolů, který je nutný pro rozvoj udržitelných krajin pro život v procesech směřujících zdola nahoru.

VII. Krajiny pro život jsou prostorem pro získávání vědomostí. Podporují sociální interakci a akce založené na znalostech.

Status quo: Vzdělávací instituce a činitelé regionálního rozvoje (např. obnova vesnice, LEADER, Local Agenda 21) – ačkoliv zvětšují přenos znalostí a umožňují sociální procesy učení uvnitř svých institucí – v současnosti nevyužívají dostatečně svých rolí činitelů v krajinách jako prostoru pro získávání vědomostí. Tento potenciál krajin sloužit jako prostředí pro učení se není ještě plně využit.

Výhled: V důsledku vzájemných vztahů mezi člověkem a přírodou krajiny samy vytvářejí prostředí pro učení. Učení se o krajinách, s krajinami a v krajinách jsou klíčové prvky krajin pro život.

Poznatky podporují komplexní pochopení krajinné dynamiky a akcí založených na znalostech v každodenním životě (např. bydlení, mobilita, ekonomická aktivita, spotřeba) coby předpokladů pro rozvoj krajin pro život.

Cíle: Rozhodovatelé a orgány plánování, zvláště na místní úrovni, přijmou klíčové role v podporování krajin jako prostoru pro získávání poznatků. Tím, že se zapojí vzdělávací instituce a regionální/místní rozvojové organizace do participativních procesů vytvářejících výhledy pro krajinu, mohou podpořit jejich komplexní pochopení i kritickou reflexi současného krajinného rozvoje.

Tým projektu VITAL LANDSCAPES

Land Company Saxony-Anhalt, Germany
Frank Ribbe, Jörn Freyer
www.lgsa.de

Association of Cultural Heritage Saxony-Anhalt, Germany
Annette Schneider-Reinhardt, Diane Gerth, Henrik Hass
www.lhbsa.de

University of Natural Resources and Life Sciences, IRUB, Austria
Gernot Stöglehner, Georg Neugebauer, Lukas Löschner
www.boku.ac.at

Institute of Geography of the Slovak Academy of Sciences, Slovak Republic
Vladimír Ira, Jan Hanušin
www.geography.sav.sk

Faculty of Agriculture, University of South Bohemia, České Budějovice, Czech Republic
Jan Těšitel
www.zf.jcu.cz

Corvinus University of Budapest, Hungary
László Kollányi; Sandor Jombach
www.uni-corvinus.hu

University of Agriculture in Krakow, Poland
Jacek M. Pijanowski
www.ur.krakow.pl

Ljubljana Urban Institute – LUZ d.d., Slovenia
Maja Simoneti, Urska Kranjc
www.luz.si

Pro více informací navštivte web www.vital-landscapes.eu